

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

ČESKÁ LÍPA čp. 159

Česká Lípa

březen - duben 1992

PhDr. František GABRIEL
STAVEBNĚ HISTORICKÉ PRŮZKUMY

Žižkova 528

470 01 ČESKÁ LÍPA

☎ 0425 26351

PhDr. F. Gabriel

PhDr. L. Lancinger

OBSAH

DĚJINY OBJEKTU.....	3 - 14
ARCHITEKTONICKÝ ROZBOR.....	14 - 33
Celková situace.....	14 - 15
Průčelí.....	16 - 21
Dispozice.....	21 - 33
STAVEBNÍ VÝVOJ.....	34 - 42
ARCHITEKTONICKÉ DETAILY A PRVKY.....	42
SMĚRNICE PRO REKONSTRUKCI.....	42 - 45
LITERATURA.....	46
GRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	47
FOTODOKUMENTACE.....	47

DĚJINY OBJEKTU

Sledovaný objekt leží na území vnitřního, kdysi hradbami uzavřeného města na nároží západní výpadové komunikace v bezprostředním sousedství Zádušní brány, nesoucí až do 19. století německý název Wiedentor. Jeho parcela se nepochybně vyvinula druhotnou úpravou a spojením z původní lokace, jež byla u měst, zakládaných na "zeleném drnu" převážně pravidelná a závazná. Od provedené lokace je možno na sledovaném místě předpokládat zástavbu. Přesné určení doby naráží na absenci písemných pramenů, nemá však ani pro jednotlivé objekty zásadní důležitost. První dochované privilegium má město Lipá až z roku 1381, ale roku 1337 již jeho měšťané asistovali při relokači královského města Bezdězu. Menší hustota sítě královských měst, jakou velké zakladatelské dílo posledních Přemyslovců vykazovalo na severu Čech, vedla velké tamní feudály záhy k vyplňování mezer vlastními zakladatelskými počiny, jak je patrné na příkladu Mladé Boleslavi (M. Vojtíšková, J. Pánáček, Česká Lípa, s. 11 - 13). Tehdejší podoba zástavby a její pravděpodobně převažující hrázděný charakter je z hlediska psané historie pouze předmětem domněnek.

Psané dějiny jednotlivých měštanských domů začínají s dochovanou řadou trhových a smluvních knih, počínající roku 1601. Do té doby lze vyvozovat úsudky jen z obecně historických a celého města se dotýkajících skutečností. V té souvislosti má největší význam absence zpráv o velkých pohromách až do třicetileté války. Město nebylo násilím dobyto, není z té doby zaznamenán žádný požár velkých rozměrů. Za příznačné pro význam přilehlé zástavby je třeba považovat vydláždění ulic,

jež se před čp. 159 stýkají, Ševcovské a Zádušní (Wiedengasse) v letech 1576-81 (tamtéž s. 36).

Na přelomu 16. a 17. století vlastnil nejbližší dům u brány zámožný měšťan Martin Bergmann, který roku 1605 přikoupil na jižní straně v Ševcovské ulici sousedící "dům a dvůr" za 275 kop míš. od Enocha Tyerola. Jako sousedka se uvádí jistá Strobotlová, patrně v čp. 158. Její převod se však nepodařilo najít (AM, kn. 52, fol. 92). Roku 1636 od Bergmanna koupil dům "am Wiedenthor" Julius František Knebel, též psaný Knobel za 1000 kop míš. V době, kdy po drahotných účincích "cenové revoluce" a finanční kalády se již projevuje obecný pokles cen nemovitostí, prozrazuje tato cena v protekčních podmínkách dožívajícího frýdlanského vévodství dům rozlehlý a výstavný. K zápisu připojená marginální juxta z 28. 12. 1640 vyřešila otázku Knebelovy povinnosti po Bergmannových dědicích přistavět nebo nastavět za jeho domem od brány městskou zeď (die Stadt Mauer hinter seinem Hause vom Wiedenthore ahn zubauen) jednorázovým příspěvkem 50 kop, zaplaceným ještě Bergmannovými dědici. Pak měla být péče o zeď opět záležitostí pouze obce. Původ projednávané povinnosti není vysvětlen, mohl však pramenit jen z předchozí Bergmannovy stavební činnosti (AM, kn. 53, fol. 376).

Strádání města od vložených nebo procházejících švédských i císařských pluků v posledním desetiletí třicetileté války se zřejmě Knebla příliš nedotklo. Už roku 1642 přikoupil za 240 kop míš. dům se sladovnou mezi domy Matesa Schaffera a Petra Wilda na Wiedengasse. Ten byl zřejmě už za bránou, protože na městišti čp. 159 by se do čáry mezi bránou a nárožím další tři objekty nevešly. Na opačné straně svého domu v Ševcovské ulici však roku 1645 přikoupil od městské

radý jen za 6 kop míš. patrně dost velké staveniště (Baustelle) mezi svým domem a poustkou bratrstva P. Marie, řečenou Brüderhäusel (zřejmě na místě čp. 156). Koupil i řadu polností za městem a své postavení posléze vyjádřil koupí erbu s přídomkem "von Rienserberk". Koupě pustého městiště patrně směřovala k další výstavbě nárožního domu, ke které však nakonec nedošlo. Od jeho syna Julia Františka Knebela von Rienserberk koupil roku 1664 všechny pozemky za městem hejtman panství Horní Libchava, "vysoce učený" Václav Ludvík Mentzel a roku 1665 koupil i dům "nejblíže brány" se staveništěm vedle bratrského domu jen za 800 zl. rýn. (AM, kn. 54, fol. 18, 37, 143, 144 v).

Menzel zřejmě záhy po koupi přistoupil na prázdném staveništi k výstavbě, ne však pro rozšíření nárožního domu, nýbrž k získání a oddělení samostatných měšťanských domů, jak to odpovídalo berním zájmům obce. Už roku 1668 prodal Markétě Schmidové za 240 kop míš. vedle bratrského domku dnešní dům čp. 157. Roku 1675 pak prodal dům u brány beze zmínky o staveništi za 1300 zl. rýn. Janu Karlovi Fischerovi. Na zbytku staveniště již tehdy musel stát další samostatný měšťanský objekt, který už roku 1677 koupil od Fischera za 390 zl. rýn. Christian Benjamin Elsner a který je místopisně totožný s čp. 158 (AM, kn. 54, fol. 175 v, 180, 241 fv, 263). Nelze vyloučit, že při zmíněné výstavbě došlo ke korektuře hranice mezi čp. 159 a 158, zejména v hloubce parcely a že v té době nebyl upravován i vlastní nárožní dům.

Za Fischera patrně nedošlo v domě ke změnám a to ani 14. 2. 1698, kdy se požár radničního bloku rozšířil i na další městské domy (M. Vojtíšková, J. Panáček, Česká Lípa, s. 57). Rodina však byla nepochybně dobře situovaná. Starší syn

Arnošt byl křižovníkem s červenou hvězdou, mladší Jan studoval. Dům zdědila počátkem 18. století vdova Anna Fischerová a roku 1706 jej prodala za 1030 zl. rýn. Václavu Moüssigovi, jinak Moossigovi. Pro sebe a neprovdanou dceru vymínila byt o pokoji se "šnekovou komorou" (sic! "schnecken Cammer") a místem na dřevo pod kůlnou. Rodina Moossigů vlastnila dům sto let a patrně od počátku v něm provozovala punčochářské řemeslo, zmíněné výslovně ve třetí generaci. Roku 1725 zdědil dům v knihovní ceně 1030 zl. syn Josef. Až do tohoto jeho dědického převodu se objekt stále označuje jako "obytný dům" (AM, kn. 55, fol. 217, 520 v).

Po necelých čtřiceti letech držby přišel do pozůstalosti po Josefu Moosigovi "k městské zdi u tzv. Wiedenthor" a vedle domu Františka J. J. Lutze přistavěný hostinec a při něm ležící dvůr se stájemi. Od matky Magdalény a bratří Josefa a Václava jej roku 1763 jako spoludědic koupil punčochář Jan Josef Moosig za 1500 zl. rýn. v hotovosti včetně svého otcovského podílu (AM, kn. 57, fol. 246). Hostinec u vjezdu do města patrně dobře prospíval a byl dále zvětšen o ubytovací prostory. Dá se tak po dalších pětáctýřiceti letech soudit z lakonické řeči trhového zápisu, jímž Josef Moosig roku 1808 prodal u městské zdi a brány pod tehdejší čp.176 ležící hostinec "s dvorem, stájemi a budovami" Michalu Juckovi za 6800 zl. Více než čtyřnásobný vzrůst ceny je však třeba redukovat vrcholící inflací papírových bankocetlí tři roky před měnovou reformou. Podnětem k doplnění oněch "budov" mohla být obnova po požáru z noci na 6. 10. 1787, kdy i Moosigův dům musel být mezi oněmi téměř čtyřmi sty vyhořelými domy (AM, kn. 62, fol. 339 v; M. Vojtíšková, J. Panáček, s. 73).

Michael Juneck ihned rozšířil využití domu zřízením přá-

delny bavlny v zadních stájových prostorech. Už roku 1810 prodal hostinec se dvorem, stájemí a budovami Kateřině Grafové, ovdovělé spolumajitelce a dědičce Grafovy c. k. privilegované továrny na hedvábí a bengálské kaliko v České Lípě pro jejího syna Františka. Dosažená cena 10000 zl. vyjadřuje jak zhodnocení domu, tak další postup inflace. Ve smlouvě se z prodeje vylučovala "v horním pokoji stojící oboje železná kamna a v bytě v přízemí pro provoz tam zřízené bavlněné přádelny opatřené zařízení". Majiteli přádelny za roční nájem 200 zl. se pronajímал v traktu v přízemí, kde byla přádelna zřízena, byt s veškerým příslušenstvím včetně stáje a komory nad ní za nezměněných podmínek, jak jej do té doby používal. Zda přádelna byla ve spojení s Grafovou továrnou, ze zápisu neplyne. Roku 1811 převedla Kateřina vlastnictví domu na sebe a roku 1812 je za 2512 zl. nové vídeňské měny převedla na druhého manžela Jana Michaela Kreitnera (AM, kn. 62, fol. 338 v, 339 v). V zápise je řeč jen o hostinci s budovami beze zmínky o nájmu přádelny, jež pravděpodobně zanikla vlivem vídeňského bankrotu z roku 1811.

Roku 1816 koupil od Kreitnera hospodu "se dvorem, stájemí a všemi ostatními přináležejícími staveními" okrskový nájemce c. k. tabáčního monopolu Karel Strakati za 16600 zl. vídeňské měny, opět znovu inflačně znehodnocované. Více než šestinásobný vzestup ceny je proto velmi obtížné interpretovat (AM, kn. 63; fol. 213 v). 12. 5. 1820 za druhého, ještě zhoubnějšího požáru celého města vyhořel i dům čp. 159 podruhé. Vzdor rozsahu pohromy našli velmi mnozí z měšťanů dík hospodářské základně města ještě téhož roku sílu k zahájení obnovy. K nim patřil i Karel Strakati, který už 19. 6. 1820 předložil plány místního stavitele Josefa Gaubeho. Bohužel

intervenující znalci, stavebník Josef Foke a tesař Ignác Salamon do protokolu místní komise projekt nepopsali, nýbrž jen vyjádřili s plánem souhlas a odkázali na jeho obsah. Plán se však nedochoval. Jen mimochodem se dovídáme, že sousedovi Künznerovi k jeho čp. 158 Strakati dobrovolně odstoupil pruh městiště u městské zdi o ploše 2 1/2 čtverečního sáhu za sousedův souhlas, aby směl po celé délce tohoto odstoupeného pruhu stavět na plnou výšku domu. Dále "s ohledem na skutečnost, že ke stavbě navržený obytný dům je z velké části ve spojení a užívání přilehlé městské zdi", vyjádřil stavebník úmysl tuto část zdi získat za podmínek, které obec před časem stanovila (AM, kart. 873, dům čp. 159). Výrok se opíral o rozhodnutí městské rady, přijaté hned po požáru, prodat soukromým zájemcům všechny čtyři brány a část hradeb na termínované zbourání. K první dražbě bran došlo už 23. 6. 1820, ale o Wiedentor nebyl zájem a k demolici došlo až v následujících letech (AM, kart. 622, zn.D IX 4 b). Novou výstavbu uskutečnil K. Strakati zřejmě v letech 1820 - 1821, při čemž došlo k zásahům do hradební zdi a části brány. Jednak byla ve hradbě proražena okna, jak plyne ze soudního vyrovnání roku 1822 s mydlářem Gröschlem, který ve svém objektu v parkánu na opačné straně hradby měl výstavbou mydlářské dílny tato okna zastavět (Kn. 145, fol. 260). Po předchozím řízení pak bylo 23. 3. 1824 městskou radou Strakatimu předepsáno paušální odškodnění a zároveň prodejní cena "za svémocné odbourání věžních schodů u městské brány a použití pozemku, potažmo městské zdi ke zvětšení jeho domu" ve výši 75 zlatých vídeňské měny při roční činži 3 zlaté konv. měny. Zároveň mu obec přenechávala tímto výrokem do vlastnictví "celou povrchovou plochu městské zdi, hraničící s jeho domem a vůbec tuto měst-

skou zeď" (AM, kn. 137, fol. 300). Na nedatovaném plánu na rozšíření ústí Ševcovské ulice je ještě zakreslena vlastní brána v čáře hradby, tělo věže však již zakresleno není (AM, kart. 609).

Podle zachované stvrzenky si Strakati plán z roku 1820 půjčil z městské spisovny roku 1848 k neudanému účelu, snad k novým úpravám (AM, kart. 873). Roku 1852 "obytný dům respektive hostinec" zdědily jeho dcery Eleonora Nezdarová a Johana Böcková (OS poz. kniha 1, fol. 227). 18. 5. 1866 stavební úřad povolil novému majiteli Ant. Grossmannovi v klenuté místnosti zadního stavení zřídit mydlářskou dílnu instalací kotle a zřízením nového komínu. 16. 3. 1875 bylo témuž majiteli povoleno přeměnit nárožní krám v průčelí na výčepní místnost, nastavět patro na stavení ve dvoře a zřídit chodbu v prvním patře ke spojení hlavní a dvorní budovy. Při kolaudaci úprav, provedených stavitelem E. Posseltem bylo 5. 7. 1875 konstatováno že na zadním stavení bylo místo původní otevřené chodby provedeno patro o třech pokojích a kuchyni.

15. 2. 1921 žádali majitelé Josef a Luisa Zoselovi o dodatečné schválení provedených úprav v jejich hostinci. Byla zbořena vjezdová brána ze dvora a zřízena spojovací chodba z předsíně přední budovy přes dvůr do kuchyně v zadním stavení. Její stěny byly dřevěné, z větší části prosklené, střecha pultová, krytá střešní lepenkou a z části střešním světlíkem. Roku 1922 jim bylo povoleno vedení popínavých rostlin na uliční fasádě. O způsob realizace vznikl pak ve třicátých letech se stavebním úřadem vleklý spor. V srpnu 1923 byla posuzována žádost Luisy Zoselové o vestavbu obytných pokojů předělením velkého pokoje v prvním patře. Provedení bylo kolaudováno 10. 4. 1924. V té době a patrně již dříve byla maji-

telčina živnost na rozdíl od stavu předcházejících dvou staletích omezena jen na hospodu v přízemí bez oprávnění k ubytovacím službám. Roku 1924 dala majitelka v novém bytě zřídit splachovací záchod. Pak vzniknul rok trvající spor o užívací právo tří nájemníků, tří podnájemníků, majitelky a návštěvníků hospody ke třem, v domě existujícím záchodům. Roku 1930 byla komisionelně přikázána důkladná oprava střechy. V srpnu 1931 bylo povoleno předělení většího pokoje v patře lehkou příčkou. V červnu 1937 byla v přízemí po drobných úpravách a odstranění předložného stupně zřízena drogerie (AM, kart. 873, dům čp. 159).

Z doby nacistického záboru pohraničí nejsou žádné stavební akce doloženy. Po vyvlastnění roku 1945 byl dům zřejmě bez využití. Roku 1950 byl uznán za nevhodný k bytovým účelům pro neúměrné náklady na zřízení bytových jednotek a jejich příslušenství. Bylo navrženo využití přízemí ke skladovým a patra ke kancelářským účelům. Patro pak užívala stavební kancelář, ale vzhledem k bytové nouzi ve městě se zde začaly zřizovat byty. Roku 1954 se poukazuje na nutnost zajištění nebezpečně zchátralé hlavní římsy. Roku 1955 bylo povoleno v patře zřízení vysílacího pracoviště rozhlasu po drátě. Roku 1958 byla v podnikovém bytě podniku ČKD zjištěna houba a rozhodnuto provedení izolace s posunutím příčky mezi kuchyní a obývacím pokojem.

Roku 1960 zbořen v Tržní ulici na západní straně sousedící dům čp. 160 ještě téhož roku se na přilehlé straně čp. 159 projevil odklon štitové zdi a odtržení štítu od krovu v půdě, provázené objevením trhlin ve stěnách a stropu přilehlého traktu. Proto byly zdi staženy ocelovými táhly a 1. 9. 1966 bylo opět povoleno obývání. Roku 1972 byl dobrovolně-

mu sboru požární ochrany přidělen zrušený krám v přízemí jako spolková místnost s náhradou výlohy třídičným oknem. Roku 1980 byly ve dvou bytech v patře instalovány radiátory WAW. Téhož roku byly znovu hlášeny nové trhliny v průčelí nad oknem do Tržní ulice, ve štitové a obvodové zdi. Místní komise 27. 11. 1980 připustila skryté konstrukční vady, avšak vyloučila bezprostřední nebezpečí. Po odporu nájemníků, odmítajících povrchové opravy trhlin byly v lednu 1981 osazeny vnější šikmé vzpěry z proluky po čp. 160 a po rozebrání znovu sešroubována táhla z roku 1966. V dalším průběhu roku 1981 však Stavoprojekt Liberec ve vyžádaném posudku označil modernizaci za neúměrně nákladnou. K novému návrhu roku 1984 na úpravu domu pro ubytovnu vystavil stavební odbor na přání okresního stavebního podniku zamítavé stanovisko s poukazem na vystavený havarijní výměr a na přípravu objektu k demolici v letech 1990 - 1995. V dokladu se uvádí že do vyklizení roku 1981 byly v patře čtyři byty 1+1 a dva byty 2+1. V březnu 1988 bylo navrženo využití domu po úpravě pro lidovou školu umění (MÚ Č. Lípa, archiv odboru pro výstavbu).

Prameny*Okresní archiv Česká Lípa*

Fond Archiv města AM Česká Lípa:

Trhové knihy (Libri fundorum)

52 1601 - 1615 fol. 92

53 1615 - 1640 fol. 376

54 I 1640 - 1687 fol. 18, 37, 144v, 143, 175v, 180v,
241v, 263.

55 II 1687 - 1729 fol. 217, 520v,

57 IV 1751 - 1773 fol. 246v

62 IX 1808 - 1812 fol. 55v, 239v, 207

63 X 1813 - 1818 fol. 213v

137 Kniha převodů D 1820 - 1824, fol. 300

145 Kniha záznamů G 1820 - 1822, fol. 260

Kartón 662, zn.D IX b 4 Městské brány a strážnice 1820 -
1900.

Kartón 873, Stavební spis domu čp. 159 1820 - 1937

Archiv odboru pro výstavbu Městského úřadu Česká Lípa

Stavební spis domu čp. 159

Ikonografie

M. Vogt, Schematický pohledový plán České Lípy od východu,
mědiryt, 1712, Das jetzt lebende Königreich Böhmen

Anonym, dvě pohlednice průčelí a interiéru domu a hospody čp.

159, před rokem 1908, fotografie, Okresní muzeum

Plány

Ústřední archiv geodézie a kartografie Praha

Elaborát katastrálního měření, 1843, 1 : 2880

Okresní archiv Česká Lípa

Situační plán na rozšíření Ševcovské ulice demolicí spáleniště J. Hellera, s.d. (1821 - 1830), V. Jeřábek zastupující kraj, inženýr, graf. měř. sáhové, AM Č. Lípa, kart. 609, zn.C VI h 2

Archiv odboru pro výstavbu MÚ Česká Lípa

Plán na osazení třídilného okna do zrušené výloha v čp. 159. (1972), OSP Č. Lípa, 1 : 50, pohled průčelí

Literatura

J. Schaller: Topographie des Königreichs Böhmen, V, 1787

J. G. Sommer: Das Königreich Böhmen, I, 1833

J. F. Zoubek: Lipé, Památky archeologické, XI, 1864,

A. Paudler: Ein deutsches Buch aus Böhmen, 1894

F. Hantschel: Heimatkunde des politischen Bezirk B. Leipa, 1911

K. Schober: Aus Böhmischem Leipa vergangenen Jahrhunderten,
Mitteilungen des nordböhmisches Verreines für
Heimatsforschung und Wanderpflege, 60, 1937

M. Vojtíšková, J. Panáček: Česká Lípa, Č. Lípa 1976

E. Poche a kol.: Umělecké památky Čech I, 1977

ARCHITEKTONICKÝ ROZBOR

Celková situace

Parcela č. 238 s domem čp. 159 v Tržní ulici leží v zástavbě historického jádra České Lípy. Její kosodélný půdorys na severním okraji protáhlého bloku při západní hradbě vymezují ze dvou stran komunikace, a ze dvou stran sousední parcely. Na západní straně se jedná o parcely domů čp. 251, 252 a především parcelu sneseného objektu v Tržní ulici č. 237. Meziparcelní zeď tvoří objekty středověké městské hradby, kdysi prostupující v ose Tržní ulice Zádušní branou, která se otevírala na stejnojmenné předměstí. Od městské brány v jádru města ohraničuje Tržní ulice nejdelší hranu parcely č. 238 až k nároží, kde hranici tvoří bezejmenná spojka mezi náměstím T. G. Masaryka a Škroupovým náměstím. Na jižní straně parcela sousedí s domem čp. 158, který, stejně jako analyzovaný objekt, prostupuje celou šíří bloku až k hradební zdi. Svojí šířkou, 20 m na východní a 31 m na západní straně, představuje parcela č. 238 mimořádně rozlehlé staveniště bloku.

Mimořádnou rozlehlost parcely umocňuje i její zástavba, která se pohledově uplatňuje v obou uličních frontách jako kompaktní monumentální objekt se slohově nevýraznými průčelími, která kontrastují s poměrně bohatě pojednaným novobarokním průčelím čp. 158, představujícím ovšem výjimku v jinak unitární šedi uliční fronty, která se obrací do Škroupova náměstí. Téměř přímá uliční čára probíhá až k nároží našeho domu. Výškovou hladinu, uvozenou poměrně strmou střechou domu čp. 159, respektuje v této frontě pouze levý sused, dům čp.

158, jehož střechou však prostupuje vikýř s výrazným štítem, navozujícím dojem převýšení domu. O to kontrastněji působí nižší rozvolněná hladina ostatních průčelí západní hrany Škroupova náměstí. Průčelní frontu, která se obrací do Tržní ulice, neorganicky přerušuje proluka na parcele č. 237. Uliční hrana probíhá od předního nároží čp. 159 přímo a mírně se lomí až u domu čp. 161, aby v novém směru pokračovala k nároží čp. 250. V této krátké uliční frontě, dělené kdysi do čtyř průčelí, vyplňuje hmota čp. 159 celou polovinu. Její nevýrazný charakter porušuje pouze nárožní dům čp. 250, jehož stylovou hodnotu degradovala již dříve nevhodná výměna oken. Objekt rovněž představuje výškovou dominantu západní strany uliční fronty. Hřeben jeho střechy přibližně respektuje rovinu střechy domu čp. 159. Ve středu fronty výšková hladina výrazně klesá hřebenem domu čp. 161 a stejně tomu bylo, soudě z otisku štítu, i u dnes snesené stavby. Lze oprávněně předpokládat, že dům čp. 250 byl budován s určitým záměrem vyrovnat výškovou úroveň uliční fronty, k jehož realizaci však bohužel nedošlo, takže její celkový charakter zůstal neuspořádaný. Je třeba uvítat snahu současného majitele o komplexní řešení uliční fronty s tím, že současný průběh uliční hrany a šířka průčelí jednotlivých domů zůstanou zachovány. Jejich hmota tak vytvoří protiváhu domu čp. 159 a současně svojí různorodostí dodají uliční frontě typičtější výraz.

Dispoziční rozvržení zástavby na parcele č. 283 plně respektuje její polohu v nároží významného komunikačního uzlu města, ke kterému se obrací dvěma křídly, východním a severním, zatímco západní křídlo přisedá k hradbě. Dvorek, sevřený mezi nimi uzavírá na severní straně spojovací krček - jižní křídlo.

Průčelí

Severní vnější průčelí s nepravidelným rovrhem os obou podlaží člení plasticky pouze tři rizality, levý nárožní, předstupující o 7 cm před zadní plán. Střední rizalit je ovšem v přízemí druhotně odstraněn. Prostý plochý sokl vyrovnává sklon vozovky k západu. Šestiosé přízemí prostupují v nepravidelném rytmu okenní a dveřní otvory. V levé krajní ose, v nárožním rizalitu, je okno shodné s okny patra. V sousední pravé ose jsou v lici nově osazena dvojkřídla vrata. Jejich vrchol, nejnižší v celém přízemí, kontrastuje s dveřním otvorem vpravo, který je naopak nejvyšší. Zakončuje jej segmentový oblouk, představující jediný slohový prvek průčelí. Dveře ve špaletě jsou dvojkřídle, s třítabulovým světlíkem, vyděleným v horní třetině dřevěným příčnickem. Další dveřní otvor, situovaný v ose odstraněného rizalitu, uzavírají jednokřídle dveře s dřevěným příčnickem, osazené hluboko ve špaletě a přístupné po třech schodech v záklenku. Světlík i kazety mají provizorní výplně. Sousední výkladec ve špaletě dělí v horní třetině dřevěný příčník, nad kterým jsou tři tabule, upomínající na světlík dveří ve třetí ose zleva. Poslední otvor, původně větší, dnes nese trojdílné, ve špaletě nově osazené, okno. Devítiosým patrem prostupují okenní otvory přibližně v rytmu 1-3-1-3-1, respektující rizality. Dvojdílná nedělená okna s dřevěným příčnickem v horní třetině jsou osazena ve špaletách. Pouze čtvrtou osou zleva prostupuje menší dvojdílné okno. Průčelí uzavírá korunní římsa s výrazným překapníkem, zdobeným kdysi mutuli, provedenými ve štuku. Jejich relikt, dosud patrný na pravém okraji římsy, naznačuje, že původně zdobnější profil římsy doznal zjednodušení. Nevyluču-

je to ani tvar lalošky, obíhající pod překapníkem rizality. Nad římsou vystupuje sedlová střecha, krytá jednoduše položenými bobrovkami. V pěti osách prostupují střechou prosté segmentové vikýře ve dvou horizontech. Průčelí kryje nástřík šedé barvy v přízemí a tmavě zelené v patře. Režné zdivo se uplatňuje pouze náhodou při pravém nároží, kde do lomového zdiva vstupuje cihlová vložka.

Východní vnější průčelí respektuje, na rozdíl od severního, důsledně osovost. Třemi rizality, pravým nárožním, probíhá po jedné ose. V krajních jimi prostupují okna v přízemí i patře, ve střední pak v přízemí střídají okno mohutná vrata, osazená ve špaletě otvoru, který lemuje pískovcové ostění s mírně stlačeným cihlovým obloukem. Obě dřevěná křídla vrat s polosluncem v oblouku, zdobí soustředné kosočtverce. Plochy mezi rizality jsou v patře dvojosé; levá a pravá osa od středu zůstaly v přízemí nevyužity. Všechna dvojdílná okna, osazená ve špaletě, dělí v horní třetině dřevěný příčník. Okapní římsa, členitější než na severním průčelí, sestává v profilu z několika ústupků a podvalu. Horizontálním prvkem je i prostý sokl, vyrovnávající úroveň terénu a obíhající rizality, kromě středního. Střechu se segmentovými vikýři kryje jednoduše položená bobrovka. Barevnost udává nástřík šedé barvy v přízemí, obíhající i otvor vrat, a tmavě zelený nástřík v patře.

Západní vnitřní průčelí se otevírá do malého dvora dvěma mírně stlačenými oblouky v přízemí a dvěma čtvercovými okny v patře ve stejných osách. Dvojdílná okna, osazená ve špaletě, se dělí do dvou tabulí, spodní malé, horní velké. Levý průchozí oblouk zabíhá pod jižní vnitřní průčelí, prolomené ve spodní pravé straně rovněž obloukem. Do pravého oblouku

západního vnitřního průčelí prostupoval v minulosti při pravé straně dveřní otvor, později, v době kdy sem byly situovány záchody, zazděný. Podlaží od sebe odděluje předsazení patra o 4 cm. Průčelí uzavírá prostá okapní fabionová římsa, nad kterou se zdvíhá střecha.

Severní vnitřní průčelí je v přízemí dvojosé, v patře tříosé. Otvory v přízemí prostupují mladším podezděním stlačeného oblouku, klenoucího se od pravého rohu průčelí a zabíhajícímu do západního průčelí. Cihlovou podezdívkou prostupuje v levé ose okenní otvor s dvojdílným třítabulovým oknem, osazeným ve špaletě a jednokřídlými dveřmi v lici pravé osy. V patře, vyděleném nevýrazným ústupkem, se otevírají ve třech rytmicky situovaných osách obdélné okenní otvory. Okna, osazená ve špaletě, jsou dvojkřídlá, nedělená. Okapní římsa navazuje svým tvarem i výškovou úrovní na římsu západního průčelí. Plochá pultová střecha, krytá bobrovkami, se sklání do dvora.

Východní vnitřní průčelí se dnes uplatňuje jako dvojosé v přízemí s neděleným patrem. V levé ose se interiér otvírá segmentovým obloukem, v pravé pak obdélným dveřním otvorem s dřevěnými veřejemi, osazenými ve špaletě. Nevydělené patro bez otvorů zakončuje římsa stejné profilace a výškového nasazení jako na severním průčelí. Sedlovou střechu kryjí bobrovky. Dnešní vzhled průčelí je však výsledkem řady stavebních fází. O jeho nejstarší podobě nás informuje rezné zdivo, odkryté v pravém rohu. Odhaluje v pravé ose náběh dalšího stlačeného oblouku z cihel a tašek, jehož podezdívkou prostupuje již zmíněný dveřní otvor. Sousední otvor vlevo, stejných paramentů, byl původně rovněž stlačený, jeho segmentový průběh vznikl přisekáním patky na pravé straně a podezdívkou vlevo.

Opadlá omítka v pravém rohu nás rovněž informuje o druhotné nadezdívce patra, kterou, jak odhalila sondáž v interiéru, prostupovala do průčelí čtveřice obdélných okenních otvorů.

Jižní vnitřní průčelí představuje nejsložitější pohled dvora. Projevuje se tak vnějškově vertikální komunikace do patra, vedená právě při tomto průčelí. Její součástí je plochý oblouk kobyly hlavy a volské oko v druhé ose zleva s osazením ve špaletě. První levou osou prostupuje druhotně snížený okenní otvor s dvojdílným oknem ve špaletě. Druhým plánem pohledově vystupujícím pod obloukem kobyly hlavy, se do dvora otevírá pískovcovým portálem hloubková komunikace. Ostění a stlačený oblouk lemuje prostá páska, vše barveno světle zeleným odstínem. Prah leží 20 cm pod rovinou dvora. Levým venýřem ustupuje portál za zdivo prvního plánu, do chodby, otevírající se pod obloukem kobyly hlavy segmentem. Patro odděluje předsazení o 4 cm, výškově navazující na odsazení západního průčelí. Ve třech nerovnoměrně rozložených osách prostupují okenní otvory. Levý je obdélný s dřevěným příčnickem v horní čtvrtině. Okno, osazené v líci, je dvojdílné s třemi tabulemi. Zbývající dvě okna, které mají čtvercové otvory, jsou rovněž dvojdílná se dvěma tabulemi, spodní je menší. Okapní římsa odpovídá předchozím průčelím. Sedlovou střechou, krytou bobrovkami, prostupuje vikýř s obdélným dvojkřídlým oknem osvětlujícím podkroví.

Průčelí, jak vnitřní, tak i vnější, odrážejí poměrně složitý vývoj domu. Zvláště markantně se stavební aktivita odráží na severním vnějším průčelí, kde ani snaha po jeho sjednocení nedokázala odstranit nepravidelné rozložení os, které kontrastuje s plánovitým jednorázovým rozvrhem východního vnějšího průčelí. Ještě složitější pohled nabízejí prů-

čelí vnitřní. I přes to, že odstranění současné omítky bylo prostředky stavebně historického průzkumu vyloučeno, je zřejmé, že se ve hmotě zdiva ukrývá řada stavebních úprav. Jejich zakrytí a zdánlivé sjednocení celé stavby zajišťuje pevná omítka se zeleným nástríkem, v základě respektující klasicistní barevnost. Zelenavý odstín se objevil na omítkách prostupujících poklasicistními spárami i na pískovcovém portálu jižního vnitřního průčelí. Je ovšem pochopitelné, že současná podoba je nevyhovující, jak co do struktury, tak i co do barevnosti. Předpokládáme, že jak vnější tak i vnitřní průčelí bude při stavbě obnaženo na režné zdivo a to poskytne řadu zajímavých informací o stavebním vývoji, které stavebně historický průzkum zjistit, s ohledem na rozsah a technické možnosti, nemohl. Je však třeba upozornit, že průčelí objektu může dosud nést i zbytky starší úpravy a při odstraňování omítek je třeba postupovat opatrně.

O starší podobě vnějších průčelí nás informují pohlednice neznámého autora z doby před rokem 1908. Ukazuje se, že současný vzhled objektu vznikl pauperizací fasády a nevhodnou úpravou několika otvorů. Rozvržení os na východním i severním průčelí zůstalo takřka nezměněné, pomineme-li ovšem nahrazení dvou oken v druhé a třetí ose severního průčelí zleva vraty garáže. V průběhu osmdesáti až devadesáti let byla z průčelí odstraněna profilovaná patrová římsa a znehodnocena římsa okapní, původně výrazně profilovaná, s mutuli na okapníku rizalitů. Rizality zdůrazňovala i pásová rustika, v západním pohledu s vyznačením klenáků při otvorech (střední plasticky zdůrazněn) v severním pohledu k otvorům prostě dobíhající. Rovněž otvory západního průčelí se lišily v rizalitech od ostatních. Zakončovaly je plné oblouky. Ostatní, jak v přízemí,

tak i v patře s přímým ukončením, lemovaly úzké nevýrazné šambrány. V patře se uplatňovaly podokenní římsy, na řizalitech profilované, nesené konzolami, v základní ploše ploché, průběžné. Stejně pojednaná byla i úprava patra severního průčelí. V přízemí se projevoval nerovnoměrný rytmus os. Všechny otvory zakončoval segmentový oblouk, vyvozený asi z výkladce, osazeného v první ose zprava. Vlevo s ním v minulosti sousedilo zaslepené okno, stejně jako na západním průčelí z levé a pravé strany vrat.

Dispozice přízemí

Dispoziční rozvržení přízemí domu, stejně jako jeho průčelí, odráží složitý stavební vývoj. Platí to především o severním, největším křídle, ke kterému východní a západní přisedají z jižní zadní strany. Poslední část, spojovací krček, obíhající parcelu na jižní straně, je naopak nejmenší a současně, jak dále ukážeme, nejmladší částí domu.

Dispozice severního křídla respektuje na pravé straně městskou hradbu, pojatou dnes do hmoty domu, na levé tvoří hranu městské komunikace. Jeho dispoziční rozvržení je nepravidelné, v pravé části příčně, v levé hloubkově orientované.

První trakt zprava dělí příčná mezitraktová zeď na přední a zadní. Zadní, kdysi průchozí, osvětluje okno, prolomené hlubokým, nškolikrát odstupňovaným záklenkem v městské hradbě. Sondáž odkryla zdivo z pískovcových kvádrů na vnitřní a vnější líci hradby a přeplentování v místech sypaného zdiva mezi nimi. Z vnější strany je patrné přiložení 60 cm mocného smíšeného zdiva, které se v základu uplatňuje vysokou sešikmenou bankálovou lavicí. Vlastní okenní otvor při zadní špaletě převyšuje klenbu, takže záklenek k němu prudce stoupá.

Na zaoblených nárožích špalet a částečně i na okolním zdivu se uchovala starší kletovaná omítka. Zadní a přední příčnou zdí prostupují dveřní otvory. Zadní, v závěru špalety dnes zazděný, byl proražen po přezdění vnější líce křídla smíšeným zdivem, ke kterému došlo někdy v období barokní dostavby západního křídla. Přední otvor prostupuje cihlovou zdí, vloženou pod plný oblouk, nasazený vpravo na rezídiu staršího zdiva. Situaci dokresluje sondáž, která odhalila stratigrafii zdí a omítek. K hloubkové hradební zdi s výklenkem při podlaže místnosti, zakončeným cihlovým segmentem, bylo přiloženo zdivo z nepravidelných pískovcových kvádrů. Hrubá omítka, užitá jak na tomto zdivu, tak i na zazdívce zmíněného výklenku, může náležet jak konečné úpravě, tak i vyrovnávací vrstvě malty. V každém případě se jedná o nejstarší doklad stavební aktivity na parcele, nepočítáme-li hradební zeď. V horních partiích ji kryje žlutá omítka, snad plasticky pojednaná, bílená a následně pekovaná. Po ubourání koruny tohoto zdiva nasadala na něj klenba z pískovcových kvádrů, zachycená jen v nepatrném fragmentu, krytém světlejší omítkou. Po snesení starší klenby byla odstraněna z větší části i příčná zeď a do jejího zbytku osazena patka cihlového oblouku, stavebně souvisejícího s rovněž cihlovým zaklenutím místnosti hloubkovou valenou klenbou s nepravidelným profilem, patrným na čelech. Do ní prostupují dvě styčné výseče, vytažené do hřebínků. Pravou lunetou prostupuje již zmíněný okenní otvor. Tento nepochybně renesanční prostor se otevíral do předního traktu obloukem, teprve později podezděným a prolomeným dveřním otvorem, takže uvedené traktování je výsledkem mladší, nejspíše klasicistní stavební upravy.

Rovněž přední trakt vznikl až mladším vydělením z původ-

ně příčné prostory tohoto a sousedního levého traktu. Příčně orientovanou místnost osvětlovala dvě velká okna, obrácená do ulice. Právě se dochovalo neporušené včetně segmentového záklenku z cihel, později zazděného a nakonec upraveného pro nové trojdílné okno. Špalety levého narušuje výkladec a dveře, avšak segmentový záklenek je z větší části zachován včetně renesančních omítek. Místnost zpřístupňovaly v minulosti dveře v levé hloubkové zdi, jejichž otvor lemuje prosté pískovcové ostění, překryté dnes dřevěným profilovaným obložením. Dvojkřídlé dveře, dělené do kazet, jsou ve vnější lici zaslepeny. Dnes přístup z domu umožňuje druhotně proražený vstup v zadní příčné zdi v levé lunetě. Valenou mírně stlačenou klenbou příčné orientace prostupují dva páry výsečí. Jejich předními lunetami prostupovala okna. V levé lunetě si osazení nových otvorů vyžádalo přisekání klenebních patek, v zadní pravé lunetě se otevíral plný oblouk do zadního traktu. Později došlo k podezdění valené klenby hloubkovou zdí, otevřenou dvěma plnými oblouky a překrývající výběhy patek výsečí a deformovala tak tvary lunet. Ani tato podoba místnosti nebyla konečná, neboť došlo k podezdění oblouků. Propojení nově vzniklých prostor umožňují dnes dveře s kovovými rámy, nově osazené v podezdění zadního z nich. Jak ukázala sondáž, cihlové klenby i pískovcové zdivo svislých konstrukcí z nepravidelných štuk překrývala bílá kletovaná omítka, zjištěná na většině míst, včetně výběhů patek, přezděných příčnou zdí. V levé hloubkové zdi se otevíral rozměrný výklenek se segmentovým zakončením.

Následující střední trakt, přiložený k přednímu na spáru, se původně otvíral do zadního traktu příčné komunikace mohutným stlačeným obloukem, který nasedal na oblouk, nesoucí

zdivo, přiložené k hloubkové mezitraktové zdi vpravo. Z této přiložené zdi rovněž vybíhá stlačená valená klenba hloubkové orientace. V předním čele, vedle nově proraženého záklenku dveří do předního traktu, stoupá dole se rozšiřující a do místnosti otevřený sopouch, v úrovni klenby dnes přezděný. Jeho původní rozměr byl asi větší, jak svědčí komínové těleso v krovu i přezdění v sousedním levém traktu. Obě hloubkové stěny prostupují výklenky ukončené segmentem a horizontálně předělené vezděnými prkny. Zadní příčná zeď je dispozičně oblá pod širší oblouku a prostupuje jí dveřní a okenní otvor se segmentovými záklenky. Podlaha je pokleslá oproti přednímu traktu o 45 cm.

Zadní trakt, obdélná příčná chodba, přesahuje na levé straně hloubkové traktování a otevírá se obloukem kobyli hlavy do dvora. Ve střední části plochá segmentová klenba se mírně ve svém průběhu lomí, od vodorovně nasazených patek ke stoupajícím, podle podesty a staršího schodiště. Na obou stranách končí cihlovými zdmi, které současně tvoří čela výše situovaných kleneb, v pravé části zaklénuté pruskou plackou a v levé přímé, přiložené k oblouku kobyli hlavy. V pravé hloubkové zdi se pohledově uplatňuje oblouk, zabíhající až do rohu předchozího traktu a nesoucí přiložené zdivo provázané s příčnou obvodovou zdí křídla. V zadním plánu pod obloukem prostupuje vstupní šíje sklepa, lemovaná prostým pravoúhlým pískovcovým ostěním, a cihlami zazděný dveřní otvor. Oblouk vynášejí pískovcové kvádry, proložené cihlami, obojí kryto tvrdou šedou maltou, hladce utahovanou. Podlaha je oproti dvoru snížena z větší části o 20 cm.

Sřední hloubkový trakt plní v současné době funkci horizontální a ve své pravé zadní části i vertikální komunikace.

Přímá pravá hloubková stěna zjevně nekoresponduje s protilehlou, a to ani hmotou, ani povrchovou úpravou. Zatímco pravá zeď je až ke schodišti zbudována z nepravidelných pískovcových kvádrů, tvoří levou pravidelné pískovcové kvádry, sesazené do pilířů, provázaných se smíšeným zdivem, v zadní části pak pouze pravidelné pískovcové kvádry. Režné zdivo levé strany kryje žlutá zatíraná omítka, na pravé je užita bílá kletovaná omítka s pekovaným povrchem. Do ní je druhotně nasazena plná valená hloubková klenba s párem styčných výsečí v přední části, které vymezují lunety mírně stlačeného oblouku. Excentricky vlevo se otevírá chodba do ulice dveřním otvorem se segmentovým záklenkem. V zadní části se chodba dělí, vpravo stoupá schodiště do patra, vlevo pod segmentovou klenbou prochází komunikace do dvora, která si vyžádala přisekání levé hloubkové zdi. V minulosti uzavírala prostor příčná zeď, z níž se dochoval pouze fragment, pojatý do hloubkové stěny mezi oběma chodbami. V prostoru levé komunikace se však příčná zeď setkávala se zdí sousedního traktu, původně asi samostatného domu, v každém případě však o 25 cm hlubšího ve své dispozici. Obě nároží vzala za své při budování průrazu, někdy v druhé půlce 19. století, který směřoval k empírovému pískovcovému portálu, uvozujícímu chodbu ze strany dvora. Je osazen v pravé barokní hloubkové zdi, k tomu účelu druhotně upravené, kterou prostupuje otvor do vstupní šíje sklepa, a v levé klasicistní příčné zdi, ke které přisedá na spáru cihlová hloubková zeď, vyplňující i záklenek dveří ve zdi barokní, ke které přisedá na straně opačné.

Levý sousední trakt, rovněž prostupující celou hloubkou křídla, dnes nevhodně dělí příčná cihlová zeď. Přední část, sloužící jako garáž, zpřístupňují z ulice železná vrata. Dal-

ší dveřní otvor, vložený pod patku oblouku průjezdu při dvorní straně východního křídla, zakončuje segmentový záklenek. Vlastní otvor byl sklenut do plného oblouku, dnes z vnější strany přezděného cihlovou plentou. Hloubkovou valenou stlačenou klenbou prostupují tři páry styčných výsečí a lunetami s mírně stlačeným obloukem. Zatímco však první dva páry přisuzujeme raně barokní produkci, souvisí zbudování zadního páru s dobou, kdy byla zbourána zadní obvodová zeď křídla a posunuta do úrovně zadní fronty západní části domu. Tehdy však ještě trakt prostupoval do sousedního nárožního traktu stlačenými oblouky lunet, které sklenuty na středový pilíř, prostupovaly i stlačenou hloubkovou klenbou nad ním. Bylo tomu tak i po přeložení zadní příčné zdi, ve které sonda odkryla cihlovou patku výseče. V této době se uvolnil přízední polopilíř z hmoty zdiva a jeho osamostatněním vzniklo dispozičně nepravidelné arkádové dvojlodí. Nárožní trakt křídla byl někdy v druhé polovině 19. století vydělen zazděním arkád a snesením původní klenby. Zbudování nové horizontální konstrukce, která dosud prostor uzavírá, s sebou neslo i přisekání pilířů a polopilířů a drobné úpravy okenních otvorů se segmentovými záklenky. Do zazdívký střední arkády dosedá výrazně stlačený klenební pás, nesoucí velmi ploché pruské placky z cihel.

Dispozice východního křídla, na rozdíl od křídla severního, neprodělala tak složitý vývoj. Jeho oba trakty se k uliční frontě staví jako hloubkový vpravo a příčný vlevo. Hloubkový trakt ve funkci průjezdu uvozují z uliční fronty vrata v segmentovém cihlovém záklenku, který převyšuje téměř plná valená klenba se dvěma páry styčných pětibokých výsečí se segmentovými lunetami. Na pravé straně byla osazena do pozdně barokní zdi sousedního křídla, na levé dosedá na kla-

sicistní zeď, s jejímž zbudováním klenba souvisí. Později, ještě však v období klasicismu, uzavřel průjezd při nádvoří straně široký stlačený oblouk, nasazený, stejně jako klenba, vpravo na starší zeď, vlevo na mohutný pilíř, přiložený z vnějšku ke klasicistnímu průčelí. Jeho úkolem bylo nést obvodovou chodbu patra, která snad nahradila starší dřevěnou pavlač. Levou i pravou zdí traktu prostupují dveřní otvory, lemované prostými pískovcovými ostěními, krytými dnes profilovanými dřevěnými rámy.

Levý trakt kryje příčná stlačená valená klenba, dělená do tří pasů, mezi nimiž do výrazně plochého zaklenutí prostupují páry pětibokých výsečí. Pod jejich segmentovými lunetami se otevírají segmentové záklenky okenních otvorů s výrazně ustupujícími parapety v přední stěně a dveřní otvor ukončený rovněž segmentem v pravé ose zadní stěny, dnes zazděný. Do přední stěny byl ještě vybourán na pravé straně výklenek s plým obloukem, krytým dnes přezdívkou z cihel. Jeho funkce není zřejmá. Obě hloubkové zdi a zadní příčnou stěnu kryje ve spodní třetině dřevěné tmavě mořené deštění se svislým kasetováním, ukončené v horní části nevýrazně profilovanou římsou se spodní trnoží. Ve stejném materiálu jsou pojednány i dveře.

Dispozice západního křídla je rozvržena dvěma, vzhledem ke dvornímu průčelí, hloubkovými zdmi do tří traktů. Dle jednotného zaklenutí vzniklo křídlo někdy kolem poloviny 17. století přiložením k městské hradbě a renesanční části severního křídla. V těchto místech je barokní zdivo s renesančním provázáno vysprávkou vnější líce renesanční stavby. Dvě pole české klenby s vysokými čely téměř plných oblouků v prvním a druhém traktu z prava, jsou sklenuta do pasů, z nichž pří-

zední dosedají na polopilíře, středové na pilíř, ukrytý dnes v hloubkové mezitraktové zdi. V případě pravého traktu byl oblouk klenebního pasu, otevírající se ven původně v obou traktech, podezděn a zpřístupněn prostým dveřním otvorem. Hradební zdi, právě někdy v období 18. století asi značně narušenou a znovu, tentokrát ovšem v souvislosti s novostavbou přebudovanou, prostupuje v pravém traktu okenní otvor se segmentovým záklenkem nad bankálovou lavicí, ve středním traktu je proražen asi v klasicismu úzký okenní otvor s plným obloukem.

Levý trakt je poněkud odlišný od pravých sousedů. Ačkoliv horizontální konstrukce, dvě pole české klenby, zůstává stejná, postrádáme zde přízední pasy, takže plné oblouky klenebních čel dosedají přímo na obvodové zdivo traktu. Z něho rovněž vybíhá meziklenební příčný pas. Cihlová plenta překrývající hradební zeď je provázána s obezdívkou okenního otvoru pod segmentovým záklenkem. V levé hloubkové zdi jsou patrné cihlové zazdívky čtyř nik, sloužících v minulosti nepochybně jako napajedla. Určují funkci místnosti jako stáje, předělané ovšem později na obytný prostor. O něm svědčí dnes rovněž přezděná úprava otopného zařízení v pravé hloubkové zdi a souvisí s ním nejspíše i snížení segmentového záklenku dveřního otvoru v přední obvodové zdi. Kdy byl zazděn jeho levý souseď, zpřístupňující prostoru ze sousední parcely, nemůžeme rozhodnout.

Dispozice jižního křídla je velmi prostá. Nejmladší křídlo budovy vzniklo až v druhé polovině 19. století. Před ním se zde v nádvořním východním průčelí uplatňoval dveřní otvor do levého traktu západního křídla, lemovaný pískovcovým ostěním s páskou provedenou ve štuce, na protilehlé straně

pak třetí stlačený oblouk. Pod ním, při jeho levé patce vybíhá výrazně stlačený oblouk pavlače, přiložené k jižní mezi-parcelní zdi. Oblouk překlenul celou vzdálenost mezi východním a západním křídlem, kde je osazen při levé patce oblouku středního traktu, kterou proto bylo třeba zpevnit přízdívkou. Teprve po té vznikla cihlovým podezděním prostora přízemí, obracející se ven prostým dveřním a okenním otvorem. Vnitřní příčky při východním křídle představují pouze nepodstatné doplňky plochostropé prostory.

Dispozice suterénu

Dispozice suterénu neodpovídá zcela rozvržení dispozice přízemí. Především větší část domu podsklepena není, nebo u ní alespoň sklepy neznáme. Pouze severní křídlo má suterén pod celým pravým traktem, přední a střední částí druhého traktu zpava, středním traktem a oběma trakty vlevo, se kterými se však dispozičně neshoduje.

Přístup do sklepů umožňuje vstupní šíje s dveřním otvorem do hloubkové chodby středního traktu, prolomeným barokní zdí. Dřevěné schody, kryjící kamenné stupně, vedou do obdélné předsíně se zamřížovaným oknem v segmentovém záklenku, které je prolomeno příčnou barokní zdí, přiloženou k hloubkové renesanční, provázané s přední příčnou. Tou je druhotně, snad někdy v době klasicismu, prolomen otvor, umožňující dnes sestup do sklepů. V minulosti však vstup procházel hloubkovou renesanční zdí, před kterou je v suterénu předložena kamenná plenta se segmentovým obloukem z pískovcových kvádrů. Strmé schodiště sestupuje do nově segmentovou cihlovou klenbou zakončené prostory, v minulosti nižší, sklenuté, jak ukazují zbytky klenby v okolí a malém sklípku, plnou valenou klenbou,

prořatou hloubkově stejným typem horizontální konstrukce. Odtud byl přístupný velký příčně orientovaný sklep, přiložený pravým čelem plné valené klenby k hradební zdi. Přední příčnou zdí prostupují dvě větrací okénka, ústící v segmentových lunetách výsečí. Obdobně jsou pojednány i dveřní otvory v protilehlé příčné zdi, levý přístupový a dnes zazděný, pravý do dalšího sklepa. Levým čelem prostupuje třetí dveřní otvor, osazený prostým pískovcovým ostěním s plným obloukem. Umožňuje vstup do současné komunikace, původně však uzavřené, hloubkově orientované prostory s plnou valenou klenbou, v jejímž čele je větrací okénko se segmentovým záklenkem. Proti vstupu v pravé hloubkové zdi se otevírá dveřní otvor v levé stěně. Oba mají sešikmené špalety zakončené segmentem pod stejně sklenutou výsečí. Levý sklep, rovněž příčně orientovaný, nese v profilu velmi nepravidelnou valenou klenbu s větrací šachtou v levém čele. Její délka činí 3,1 m. Dveřní otvor je opět vybaven pískovcovým ostěním jako v prvním sklepe. Třetí sklep, přístupný z prvního je orientován hloubkově. Do jeho předního čela se otevírá dveřní otvor s pískovcovým ostěním jako v předešlých případech. V základech hradební zdi je výklenek se segmentovým zakončením v lunetě. S hradební zdí souvisí nejspíše i zesílení části příčné zdi, projevující se jak v tomto, tak i v prvním sklepe. Druhotně jsou zde proraženy dva otvory v levé hloubkové zdi, první, spojující kdysi sklep se vstupní prostorem, dnes zazděný, a druhý umožňující přístup do příčného traktu při dvoře křídla v přízemí.

Dispozice patra

Dispozice patra jednoznačně ukazuje na nové řešení, které respektovalo rozvrh prvního podlaží jen v nezbytně nutné míře. Jako celek bylo řešeno severní a východné křídlo, kterým, po určitých úpravách komunikačního systému, bylo přiloženo křídlo západní a na konec i jižní.

Dispozice severního a východního křídla je rozvržena podle obou komunikací, probíhajících jimi příčně. Setkávají se v hale, při nádvorní straně severního křídla, kam ústí i vertikální komunikace a odkud vede i přístup do krovu. Jednotlivé místnosti jsou rozvrženy hloubkovými zdi podél uličních průčelí, v severním křídle i na straně nádvorní. Všechny zakončuje plochý strop s nevýrazným fabionem, neaplikovaným pouze na nově vložených příčkách. Okenní otvory jsou nezměnné, s přímými záklenky. Pouze okna v obou zadních nádvorních traktech jsou osazena v segmentových záklencích. Naše vědomosti o dveřních otvorech doplnila sondáž, která odkryla čtvery další dveře, zpřístupňující jednotlivé místnosti z hlavní komunikace. Výjimku představují pouze zazděné dveře v pravé meziparcelní zdi severního křídla, vedoucí, nejedná-li se ovšem pouze o výklenek, do patra sousedního dnes zbořeného domu. S těmito úpravami souvisí otázka současných dveřních otvorů mezi jednotlivými místnostmi a zbourání příčného zdiva, které původně uzavíralo přední střední trakt severního křídla, jak ukázaly sondy. Po odstranění této zdi se rozšířila plocha komunikace až k severní průčelní stěně a bylo z ní příčkami vyděleno sociální zařízení. Nové funkci se přizpůsobil i okenní otvor.

Nejhodnotnější část obou křídel představuje chodba východního křídla. Původně snad dřevěnou pavlač nahradila

někdy v závěru klasicistního období zděná chodba, nesená třemi oblouky a částečně i zdivem přízemí. Hodnotné je její zaklenutí šesti poly české placky s klenebními pasy, sklenutými do plných oblouků.

Nejasná zůstává otázka vertikální komunikace. V současné době stoupá dvojramenné schodiště první částí ze středního traktu na podestu při nádvorní straně severního křídla, zaklenutou plochou českou plackou a osvětlenou volským okem. Odtud se lomí a přiloženo k nádvorní zdi křídla vystupuje do haly po klenbě z vnějšku se uplatňující kobyli hlavy. Sondáž však ukázala, že původní zaklenutí podesty mělo na pravé straně patky asi o 40 cm níže, nad současnými stupni se otvíral okenní otvor se segmentovým záklenkem a není ani vyloučeno otevření podesty v ose dnešního druhého ramene. Zdá se tedy, že současná podoba schodiště nemusí nutně respektovat jeho starší průběh, který mohl být přímý, využívající zadního průčelního traktu. Odrážela by se tak nejspíše situace renesanční vertikální komunikace, vedené po vnější nádvorní straně budovy. Jednoznačně rozhodnout však dnes již nemůžeme. Vlastní hala, osvětlená dvěma okny v segmentových záklencích se zeslabeným parapetem, je pozoruhodná především kovanými jednokřídlými dveřmi na schodiště do krovu.

Dispozice západního a jižního křídla prezentuje nejmladší část stavby. Přiložení k okolnímu zdivu je patrné ve všech sondách, kde přiložení předpokládáme. Na starším přízemí nadezděné patro západního křídla však i přes svoje pozdní zbudování zaznamenalo mladší stavební úpravy, související nejspíše s vložením nejmladšího jižního křídla. Plochostropé místnosti východního křídla dnes osvětlují pouze okenní otvory, obracející se k západu. V minulosti se však první i druhý

trakt zprava otvíral dvěma dvojicemi oken i k východu do dvora. Okenní otvory, jak ukázala sondáž, prostupovaly přední příčnou zeď v segmentových záklencích, stejných jako na západní straně, kde je však v této podobě nacházíme pouze v prvním traktu zprava. Ostatní byly přezděny a nesou dnes překlady. Původně místnosti západního křídla byly průchozí až k poslední, přiložené k severnímu křídlu. Teprve zbudování jižní komunikace do kuchyně, předního levého traktu západního křídla, dovolilo zrušit dveře v hloubkové zdi. Zřízení jižního křídla s komunikací vyvolalo úpravu okna v chodbě východního křídla na dveře.

Krov

Krov severního křídla vynášejí ležaté stolice, zavětrované pásky. Krokev dosedá na krátče. Vysoký krov si vyžadoval další provázání hambálky. Obdobně je řešen i krov nad východním křídlem, kde však je stojatá stolice. Změna krovu proběhla od spojnice dvorního rohu a uličního nároží asi v době dostavby chodby patra při západní straně východního křídla.

Nižší soustava hambálek současně nese prkennou podlahu přepatrování krovu, jehož podlahu jinak tvoří topinky. V krovu severního křídla byly zřízeny na nádvorní jižní straně dvě místnosti, osvětlené vikýři, z nichž pravý se dostal při nadezdrcívce východního křídla do nového krovu. V tomto případě se jedná o prostou hambálkovou soustavu, na kterou se napojuje pultová střecha jižního křídla.

STAVEBNÍ VÝVOJ

Architekturou doložené počátky stavební aktivity na parcele č. 283, spadají až do počátku 14. století a dotýkají se samotné podstaty města, opevňovacího práva. Relikt městské hradby, probíhající po celé západní straně parcely, ovšem asi nebyl prvním stavebním počinem tohoto území. Již před vlastní lokací města probíhala podél současného objektu, v ose Tržní ulice, významná, pravděpodobně i nejdůležitější komunikace budoucího města (Gabriel - Panáček 1990). Základní komunikační síť, která determinovala pozdější rozvržení místa, vznikala skutečně nejspíše již v druhé polovině 13. století a s ohledem na exponovanost současné parcely č. 283, lze oprávněně předpokládat, že již v této době bylo místo využíváno k osídlení. Jeho charakter ovšem neznáme a pravděpodobně jej již neurčí ani archeologické prameny, zničené z větší části budováním sklepů i základů nepodsklepených částí mladší architektury. Charakter sídel té doby lze dovodit pouze per analogiam z poloh pro archeologické uchování situace vhodnějších. Jednalo se nejspíše o zemnice, navazující na podobné objekty, rozložené podél východo - západní komunikace v ose Moskevské a Tržní ulice, jaké zjistil archeologický výzkum v zadních částech parcel domů čp. 128 a 129 (Gabriel - Panáček 1990, 15 - 16), ačkoliv zde se již dostáváme na samý okraj předpokládaného osídlení. K lokaci města však došlo až v počátku 14. století. Neslo s sebou nejspíše nové vyměření parcel a budování městské hradby.

Relikty městské hradby spíše tušíme v přízemí západní meziparcelní zdi, jsou však přezděny zdívnem sneseného souseda na parcele č. 237 a s největší pravděpodobností i v interiéru

na ní zanechaly stopy různé úpravy. Ty nepochybně ukrývají i vztah hradby k městské bráně, jejíž zdivo v severovýchodním rohu může doposud rovněž existovat. Jisté úpravy můžeme předpokládat i v suterénu, kde hradba tvoří čelo příčného sklepa a sklepa pod pravým zadním traktem, hloubkově orientovaným. Při jejich hloubení se nejspíše odkrylo jen hrubě lícované základové zdivo, vyžadující nejspíše zarovnání. I přesto sklep podbíhá čelo klenby v přízemí a zdá se, že právě v suterénu zůstala hradba dosud odkryta. V patře již zdivo hradby obsaženo není; dotkly se ho nejspíše úpravy, připomínané i v písemných pramenech. S hradbou souvisí i otázka hradební uličky. Určité náznaky její existence zjišťujeme v jiných částech města (Gabriel - Panáček 1990, 22), na parcele č. 283 ji však nejpozději v období renesance přerušila zástavba.

Nejstarší stavební činnost při hradbě představuje příčně k ní na spáru přiložený výběh zdiva mezi předním a zadním pravým traktem severního křídla. Projevuje se v přízemí i suterénu a stěží lze určit jeho funkci a datování vzniku. Nepochybně je starší než klenby tohoto traktu. Může se jednat o opěrný pilíř hradby, budovaný v souvislosti se zakládáním sklepů, nebo také o jediný dochovaný zbytek příčné zdi nějaké stavby. V každém případě jej kryla hrubá spárová omítka zjištěná i na pravé hloubkové zdi zadního traktu, související s hradbou, která mohla ovšem plnit i funkci podkladu pro konečnou úpravu žluté omítky s plastickým pojednáním povrchu. Později, opět bez možnosti absolutního datování, nasedala na toto zdivo pískovcová klenba, zaomítnutá šedou vrstvou malty, přetažené ke starší žluté, před tím otlučené.

Na jistější půdu se dostáváme v období renesance. Z tohoto období, spíše z jeho pozdní fáze, pochází přední pravý

příčný trakt přízemí severního křídla a k hradbě přiléhající nádvorní křídlo. Východní stranu objektu neznáme, zanikla v následujícím slohovém období, její rozsah však naznačují sklepy. Z jejich dispozičního rozvržení soudíme, že vedle již zmíněných prostor, doplněných v zadním traktu na celou šířku traktu předního, nad malým sklepem, následovala k východu hloubková chodba a za ní další místnost, nejspíše opět příčně orientovaná. Nádvoří domu leželo asi o 125 cm západněji. V přibližně pravém úhlu zalomené východní průčelí dosahovalo 7 m, po kterých se nejspíše lomilo do dvora, nepochybně vůči komunikaci ohrazeného. Vrátime-li se k datování výstavby tohoto objektu, nabízejí písemné prameny zajímavé údaje. V roce 1605 stály v jižní frontě Tržní ulice, tehdy ovšem Zádušní, v jádru města dva domy. Dům u brány vlastnil M. Bergmann, který téhož roku přikoupil sousedící dům a dvůr od E. Tyerola. Jak již ukázáno, renesanční dispozice ovšem byla rozvržena jako jedna stavba. Tuto podobu mohla získat až po uvedené koupi, avšak současně nedlouho po ní, neboť ještě vychází z renesančního pojetí. O tom, že na městišti probíhala čilá stavební činnost svědčí i marginální juxta z roku 1640, ukládající dostavbu či nástavbu městské hradby. Důvodem povinnosti mohla být pouze stavební činnost Bergmannova.

Novostavbu můžeme rekonstruovat jen stěží. V severním průčelí se uplatňovala nejspíše sdružená okna v první, druhé a čtvrté ose zprava. Třetí osou prostupovaly dveře do hloubkové chodby. Východním průčelím se pravděpodobně otvíralo jedno okno, stejně jako do dvora, kam nepochybně ústila i hloubková plochoštopá chodba, od které vpravo vystupovalo krátké nádvorní křídlo, při hradbě hlubší, umocňující z vnějšku vstup do sklepů. Součástí severního průčelí byla ne-

pochybně i městská brána, překrývající pravé nároží. Jakou měrou převyšovala renesanční objekt lze jen stěží určit, neboť nevíme nic o jeho patrování ani zastřešení.

Další stavební činnost probíhala v období baroku a to v několika etapách. Nejstarší z nich započala stržením levé části od hloubkové chodby, včetně její levé stěny v severním křídle a menší částí nádvorního křídla. Levá strana severního křídla pak přesáhla svým obvodem vlevo sklep v tom rozsahu, jak jej známe dnes. Traktování, rozvržené již bez ohledu na suterén zatížilo klenbu levého příčného sklepa pilířem, na který dosedala mírně stlačená valená klenba a současně patky stejně konstruovaných výsečí. Toto arkádové dvoulodí, vymezené novým obvodem, přesahující jižní stěnou renesanční dispozici asi o 20 cm, vzniklo nejspíše jako výčep. Jeho zbudování si nepochybně vyžádalo i stavbu černé kuchyně provázenou přebouráním zadní příčné zdi předního pravého traktu, kam byl vložen komín. Do nově přistavené příčné chodby se kuchyň otvírala širokým obloukem, založeným na přezdívce renesanční zdi nádvorního křídla, přiložené ke zdivu snad v některé stavební mikrofázi spolu se vstupem do zadního sklepa a podklenutím příčného traktu dvěma hloubkovými oblouky. Do současné podoby byla uvedena hloubková chodba, nově ukončená valenou klenbou, otervírající se do schodiště, které zpřístupňovalo nejspíše dřevěné patro. Nedlouho po tom přistoupil majitel ke zbudování stájí, přiložených k nádvornímu křídlu podél hradby. Jejich existenci dokládá pozůstalost po majiteli J. Moosigovi z roku 1763. S ohledem na to, že v roce 1725 zdědil Moosig dům jako obytný, můžeme tyto úpravy přičíst právě jemu. Zaklenutí, jako jediný datovací prvek, tento vývod plně podporuje, hlásíc se nejprve do počátku 18. století.

Ještě před nástupem klasicismu doznal dům dalších změn, které prohloubily severní křídlo na levé straně do dvora. Odstranění původní příčné zdi si vyžádalo dořešení klenby, která se, alespoň tam, kde se dochovala, přizpůsobila klenbě starší. Rozšíření křídla pak vyvolalo přebourání dveří, zdívek a řadu drobných zásahů. Současně byla vydělena černá kuchyň od příčné komunikace zdí, kterou prostupovalo okno a dveře. Rovněž rozsáhlý stavební podnik představovalo vybudování nové obvodové zdi, která, s ohledem na její dimenzování byla nepochybně součástí nějaké snad dřevěné a při požáru v roce 1787 shořelé architektury.

Klasicismus se v České Lípě přihlásil o slovo především po velkých požárech v roce 1787 a 1820. Toto obecné konstatování náš objekt plně podporuje, především pokud jde o druhý z požárů, neboť výsledky stavební činnosti po prvním z nich vzaly nejspíše za své v roce 1820, do kdy předpokládáme stále obnovovanou dřevěnou zástavbu patra a zřejmě i přízemí východního křídla, tehdy ovšem ještě stále samostatného přízemního domu. Mezi požáry spadá přestavba zadní stájové prostory na přádelnu bavlny novým majitelem, kterým byl od roku 1808 M. Juneck. Úprava ovšem nebyla nikterak rozsáhlá. Jednalo se pouze o zazdění nepotřebných nik s napajedly, zbudování otopného zařízení včetně komínu, snížení záklenku dveří a snad i prolomení okna barokní nadezdívkou hradby. Sousední prostora byla asi v této době přepažena hloubkovou zdí mezi pilíři. Vyloučit nelze ani jiné drobnější zásahy, které však neumíme v rámci klasicistní stavební aktivity přesněji datovat.

Mezi roky 1816 a 1852, tedy v době druhého požáru, vlastnil dům K. Strakati. Jeho zásluhou získal dům, alespoň vněj-

škově, hmotovou podobu, kterou si podržel až do dnešních dnů. Přestavba započala nejspíše hned roku 1820, neboť Strakati již 19. 6., měsíc po požáru (12. 5.), předložil plány J. Gaubeho na přestavbu ke schválení. Stavební aktivita se projevila i zvýšením písemné agendy o objektu, bohužel, nejdůležitější dokument, plán přestavby, se nedochoval. Strakati postoupil jakousi část městiště sousedu z čp. 158 za to, že mohl v uvedeném místě stavět na plnou výšku domu, tedy do patra. S ohledem na zástavbu se mohlo jednat pouze o přední prostor mezi domy, otevírající se do dnešního Škroupova náměstí. Výstavba zřejmě započala v plné shodě, neboť se zdá, že v patře tvoří obě průčelí jediná zeď, zatímco meziparcelní zeď byla přiložena až následně. S patrem, ovšem na opačné straně staveniště, souvisí i další jednání, končící v roce 1824 úspěchem Strakatiho. Bylo mu povoleno odbourání věžních schodů u městské brány a použití pozemku, potažmo městské zdi, ke zvětšení jeho domu a celou povrchovou plochu městské zdi, hraničící s jeho domem a vůbec tuto městskou zeď. Těžko soudit, jaké možnosti zvětšení domu toto povolení Strakatimu přineslo. Rozhodně se však nemohlo ve větší míře dotýkat přízemí, kde žádné rozšíření nepřichází v úvahu. Dotklo se nejspíše patra, které asi před tím nesmělo přisedat k hradbě. Gaubeho projekt však patro řeší jednotně jak nad východním, tak i nad severním křídlem, nyní již spojenými průjezdem a patrem. Strakati rovněž, jak vyplývá z listinného materiálu, nechal prolomit okna hradební zdi, ovšem s výjimkou těch, jež byla otevřena již dříve. Jemu také připisujeme jediný slohově výrazný portál ve dvorním průčelí, osazený při průrazu zadní části hloubkové chodby. Sjednocení vnějšího vzhledu domu si asi vyžádalo přebourání renesančních oken v severním

průčelí a úpravu barokních otvorů v průčelí východním. Novostavbu zakončila střecha, jejíž krov se dochoval nad severním křídlem, zatímco nad východním byl ještě jednou, za stejného majitele změněn. Přeložení krovu souviselo nepochybně s přebudováním provizorní chodby v patře, snad dřevěné pavlače, na zděnou komunikaci, vynesenu třemi mohutnými oblouky při nádvoří straně východního křídla. Její zaklenutí pak překryla rozšířená konstrukce krovu. Změny si pravděpodobně vyžádaly zápůjčku staršího Gaubeho plánu, o které nacházíme písemný doklad v roce 1848, a která tak nepřímou naznačuje započetí přestaveb.

Další stavební úpravy již povětšinou pouze degradovaly uvedený stav. V roce 1866 zřídil nový majitel, A. Grossmann, v pravém traktu západního křídla mydlářskou dílnu. Znamenalo to vestavění komínu pro kotel a uzavření oblouku podezdívkou. O deset let později, v roce 1875, přestavoval tentýž majitel nárožní krám na výčep. Této úpravě připisujeme snesení původní barokní klenby v levém nárožním traktu severního křídla, podezdění jejího zbytku v sousedním pravém traktu téhož křídla, podezdění jejího zbytku v sousedním pravém traktu a vynešení nové, méně působivé ploché pruské placky. Vedle těchto výrazně nevhodných zásahů do organismu stavby, degradujících její úroveň, přispěl A. Grossmann nástavbou patra východního křídla. Stavitel E. Posselt zbudoval, jak vyplývá z kolaudačního protokolu, nad přízemím tři pokoje a kuchyň místo nějaké otevřené dřevěné chodby. Funkci ani podobu chodby neznáme, mohlo se snad jednat o zbytky ochozu na hradbě, zpodobené na vedutě z roku 1787 (Cisar 1937, před str. 67), nebo o nějakou chodbu pod střechou budovy. Nové patro, s třemi hloubkově orientovanými trakty, z nichž levý byl příčně předělen na po-

koj vzadu a kuchyň vpředu, nasedalo na starší zdivo přízemí a bylo přiloženo k jižnímu průčelí severního křídla, kterým nechal stavitel prolomit nové dveře, zpřístupňující patro. V pěti hloubkových osách se otevírala okna do dvora i do západního průčelí, v poslední levé pouze do západního průčelí. Krov střechy pak překryl jeden z vikýřů podkroví severního křídla, což si vynutilo prolomení okna do štítu.

Poslední stavební počín proběhl asi roku 1920 či na počátku roku 1921. Již v únoru požádali majitelé o dodatečné schválení úprav v jejich hostinci. Podle zápisu byla zbořena vjezdová brána ze dvora a zřízena spojovací chodba z předsíně jedné budovy přes dvůr do kuchyně v západním stavení. Zatímco druhý zásah dokážeme snadno lokalizovat, jednalo se nepochybně o jižní křídlo, vynesené na širokém oblouku, který je opřen o nádvorní průčelí východního a západního křídla, první zásah lokalizovat neumíme. Vznik nové komunikace, zamýšlený asi již při nástavbě patra v roce 1875, nerealizovaný však, znamenal přebourání prvního levého okna ve dvorním průčelí nástavby ve dvoře a prolomení nového okna z kuchyně do jižního průčelí. Obdobný proces proběhl i v západním průčelí východního křídla. Tím došlo k uzavření kruhu komunikace v patře a současně i ukončení stavebního vývoje domu, který již nyní pouze ztrácel na své původní hodnotě. Po zboření čp. 160 na parcele č. 237 započaly problémy se statikou domu, řešené v roce 1966 stažením kleštinami. Druhořadé využití přízemí vedlo k postupnému pustnutí až k úplnému opuštění. Pau-perizace průčelí současně postavila dům do role nežádoucího objektu ve městě, takže byl zařazen k demolici pro léta 1990 - 1995. Jak je však zřejmé z jeho vývoje, jedná se o hodnotný, slohově bohatý, dům, který se při citlivém a inteligent-

ním zhodnocení stane významným architektonickým bodem města.

ARCHITEKTONICKÉ DETAILS A PRVKY

- klasicistní ostění a vrata vnějšího průčelí
- klasicistní ostění, volské oko a oblouky vnitřních průčelí
- klenby: sklepy (renesanční klenby s výsečemi)
  - přízemí (cihlové renesanční klenby s hřebínkovými výsečemi, barokní české klenby, barokní valené a valené s výsečemi, klasicistní s pětibokými výsečemi, ploché pruské placky)
  - patro (cihlové české placky)
- portály: prosté pískovcové portály ve sklepech
  - prosté pískovcové portály v přízemí
  - empírový pískovcový portál s páskou a sokly pod stlačeným obloukem
- dřevěné deštění včetně dveří v příčném traktu východního křídla
- druhotně užitá pískovcová konzola v přízemí severního křídla v levé obvodové zdi interiéru
- kletované omítky v přízemí
- záklenky renesančních oken v přízemí
- železné dveře v patře, vedoucí do krovu
- krov nad severním křídlem

SMĚRNICE PRO REKONSTRUKCI

Stavebně historický průzkum ukázal složitý vývoj domu čp. 159, odrážející se v bohaté tvarové rozmanitosti hmoty, jen ojediněle doplněné hodnotným detailem. Současně z průzku-

mu vyplyvá, že poslední slohové období, které dalo domu výraz, byl klasicismus. Hodnota mladších zásahů již jen vzácně doplnila tento sloh, ve svém souhrnu však dům pouze degradovala. Z těchto konstatování vychází i základní idea směrnice. Vnějšíkově obnovit klasicistní, dnes pauperizací a přestavbami znehodnocená, vnější průčelí a v jednotlivých interiérech rehabilitovat převládající slohový výraz s maximálním zachováním dispoziční členitosti a tvarové bohatosti. Domníváme se, že lze sladit provozní požadavky s uchováním maxima hodnotné architektury, které směrnice doporučují, a zhodnotit tak náklady na rekonstrukci objektu.

Vnější průčelí bude rekonstruováno podle starší ikonografie, otvory ovšem osazeny ve špaletě dělenými okny. Při odstraňování omítek může dojít k odkrytí starších ostění, omítek či druhotně užitých architektonických článků, které budou dokumentovány včetně souvislostí. Pravděpodobnost jejich výskytu stoupá v přízemí severního vnějšího průčelí. Barevnost fasády, pokud se nepodaří zjistit původní klasicistní stav, bude konzultována s Památkovým ústavem.

V severním průčelí bude obnovena osovost, segmentové ukončení otvorů přizná zdůraznění rizalitů pásovou rustikou. Patro oddělí římsa. U okenních otvorů v patře budou rekonstruovány šambrány a podokenní římsy. Okapní římsa bude rehabilitována včetně mutulů, zdůrazňujících rizality.

Východní průčelí si uchová svoji stávající osovost, doplněnou vlevo a vpravo v přízemí náznakem okenních otvorů, využitelných pro reklamu. U přízemních otvorů v rizalitech bude rekonstruován plný oblouk. Rizality zdůrazní pásová rustika s vyznačením klenáku a plastické pojednání středového klenáku. V patře budovy budou dodrženy zásady, platící i pro

severní průčelí.

Střecha zůstane zachována ve stejném sklonu. Krytinu bude tvořit pálená taška bovbrovka nebo její napodobení v nových materiálech. Hmotu lze odlehčit zvětšením vikýřů v dolním patře krovu, které současně vyrovnají působení výrazně plasticky pojednaného štítu levého souseda ve východním průčelí.

Vnitřní průčelí zachovají či rehabilitují oblouky v přízemí. Klasicistní zdobný portál bude očištěn a zůstane uplatněn. Z okenních otvorů se beze změny zachová volské oko nad podestou. Ostatní otvory v patře je třeba přehodnotit. Jejich výtvarná kvalita je nízká a ponechává se zde prostor novému citlivému řešení, které současně zvaží i otevření okenních otvorů ve východním dvorním průčelí. Řešení musí respektovat rustikální charakter přízemí a kdysi ryze funkční vzhled patra. Barevnost fasád se upraví dle využití dvora. Původní klasicistní průčelí bylo světle zelené, včetně kamenných ostění.

Dispozice přízemí se zachovává až na odstranění některých svislých konstrukcí, které tvoří mladší zazdívky. Znamená to otevření pravého traktu západního křídla a přízemí jižního křídla, propojení renesančních traktů s tím, že bude zvážena možnost plné rehabilitace renesančního prostoru předního příčného traktu včetně okenních záklenků, otevření výklenku a dveří v hloubkové mezitraktové zdi a řešení okna v průrazu hradební zdi a konečně odstranění nevhodných příček v levém arkádovém dvojlodí. S tím souvisí i stržení placky a rekonstrukce původní klenby s dozdívkou pilířů. Rehabilitovány budou i niky v levém traktu západního křídla. Ostatní vyznačené zásahy se nechávají výhradně na úvaze projektanta. Na tomto místě je třeba upozornit na četné nálezy renesanč-

ních či barokních kletovaných omítek, jejichž zachování je pochopitelně žádoucí. Omítky jsou dvojvrstvé, rovnané bez terčů a latí a následně dokonale vyhlazené či kletované. Jejich mírně nepravidelně zvlněný povrch odlehčuje měkým stínováním stěnu. Omítání kleneb vyžaduje stejnou povrchovou úpravu omítek. Rohy a nároží jsou pojednány ostře včetně okosení. Styčné čáry průniku kleneb budou vytaženy do ostrých hřebínků. Dveře, až na výjimky nevyhovující, budou nově citlivě řešeny s ohledem na slohový charakter a funkci interiéru.

Suterén bude zachován bez větších změn. Ty jsou žádoucí pouze ve vstupní části. Nutné bude odstranění vstupu včetně schodiště do zadního hloubkového sklepa, proraženého z příčné chodby při dvorní straně. Zdivo zůstane omítané, opravy se přizpůsobí současnému charakteru. Podlahy využijí přírodní neleštěný materiál.

Patro zachová klenbu v chodbě východního křídla, okenní otvory do východního průčelí a klenbu vertikální komunikace. Doporučujeme podržení základního rozvrhu dispozice, úpravy jsou však možné. Rovněž ponecháváme možnost změny okenních otvorů, obracejících se do severního průčelí, kde může dojít k posunu os s ohledem na přízemí. Cenným prvkem jsou dveře na schodiště ke krovu. Jejich uchování je nutné, není však vyloučeno jejich užití na jiném, vhodnějším místě. Dveřní otvory budou jednotně osazeny vhodně řešenými dveřmi.

Krov podrží konstrukci nad severním křídlem, sklon střechy nad východním křídlem, jeho využití však je možné.

LITERATURA

F. Gabriel, J. Panáček: Vznik a počátky České Lípy, Bezděz
1, 1990, 11 - 38

H. Cisar: Ein alter Leipziger Stadtgrundriß, Mitteilungen des
Nordböhmer. Vereines für Heimatforschung u.
Wanderpflege 60, 1937, 66 - 74

GRAFICKÁ DOKUMENTACE

- obr. 1: Situační plán z dvacátých let 19. století na rozšíření Ševcovské a Klášterské ulice demolicí spáleniště čp. 141 J. Helera; ing. V. Jeřábek; zmenšený výřez; AM Č. Lípa.
- obr. 2: Snímky průčelí domu čp. 159 s interiéry Knoblochovy pivnice; pohlednice od neznámého autora před rokem 1908 podle poštovního razítka na rubu; Okresní muzeum Č. Lípa
- obr. 3: Druhotně užitá konzola v levém traktu severního křídla
- obr. 4: Elaborát katastrálního měření, 1843, 1:2880

FOTODOKUMENTACE

- 1: Exteriér, celkový pohled od severovýchodu
- 2: Exteriér, celkový pohled od severozápadu
- 3: Exteriér, průčelí dvora, pohled od jihozápadu
- 4: Exteriér, průčelí dvora, pohled od západu
- 5: Exteriér, průčelí dvora, pohled na ostění od jihu
- 6 - 25: Interiér, viz příloha grafického znázornění fotodokumentace v půdorysech
- 26: Interiér, krov nad východním křídlem, pohled od severu
- 27: Interiér, krov nad severním křídlem, pohled od jihu
- 28: Interiér, krov nad východním křídlem, pohled od severu

Johann Schmidt

Francisca Schittler

Tobias Hellner

piccolo
asse

Widdenthor

Franz Gröschel

Harl Strachetti

Edw. Sawyer

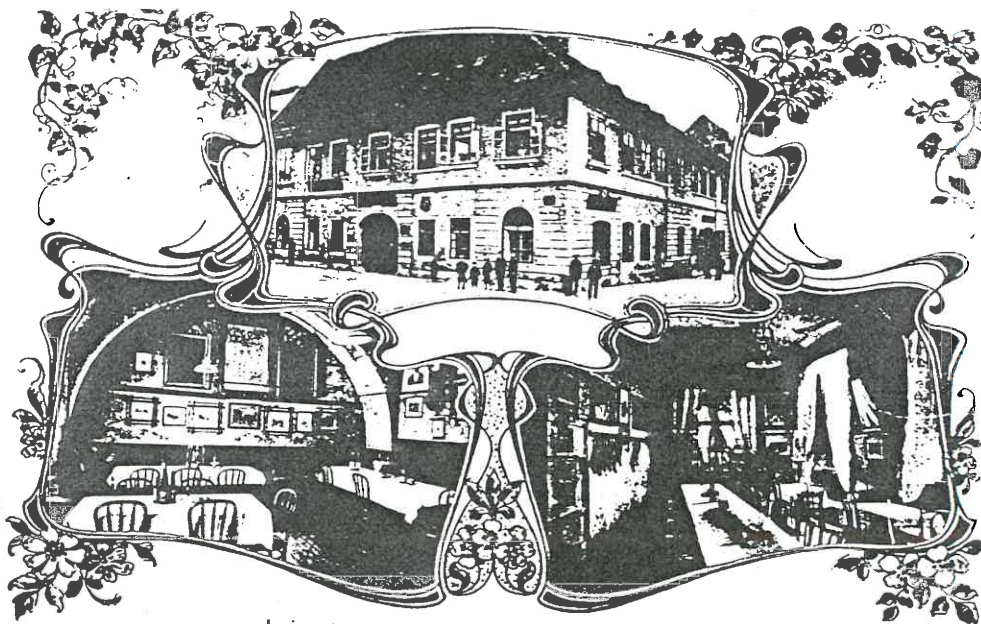
Joseph Heller

Th
Schulter *Leise*

Franz Kinstner

*Stacy - Mr. B. Sprague
L.H.S. Primmer*

Leipa i. B. Knoblochs Weinhandlung und Bierstube.

Knoblochs Weinhandlung und Bierstube.

ČESKÁ LÍPA čp.159

druhotně užitý architektonický
článek 1 : 2

